

MEDGYESI EMESE (1961) Genf

MEDGYESI EMESE

Bissinger grófnő jegyzéke

Szombatonként a főtéri hetipiacon viszonylagos nyugalom honol. Primer zöldségeiket ajánlják elszórt pultjaik mögül a kofák... Ebben az évszakban árujuk ráncos, csírás pityókával vegyül, amit olcsóbban kínálnak... Némelyik magasabb asztalon összeaszott gyümölcsöket látni, főleg almát... Pár állványon birsfélék... Ritkábban szárított szilva, körte... Tojás... Száraz, szemes paszuly... Arrébb élő baromfik... Elvéve néhány bégető húsvéti bárány... Kizárólag arany ékszerekért cserébe vagy dollárért árulják. A korábbi napok nyüzsgéséhez képest renyhébb a forgalom.

Központi katonai utasításra, helyhatósági és csendőri felügyelet alatt át kellett szervezni a lakossági kiskereskedelmi tevékenységet, mert hetente két alkalommal, kedden és pénteken, a regáti, illetve moldvai régiók irányába tartó, menetrendszerű járatokon elkezdett hadifoglyokat szállíttatni a Szovjet Ellenőrző Bizottság. Főleg a Székelykocsárd, Segesvár, valamint Brassó felé tartó vonatokra vonatkozott a rendelkezés. Képtelenség volt biztosítani a tranzitvonatok marhavagonjaiba zsúfolt több ezer ember élelmezését az utazás alatt, holott a fogvatartottak hetek, hónapok óta éheztek. Ráadásul járványszerűen különféle betegségek – főleg fertőzőes tífusz – tizedelték őket. Szükségmegoldásként hallgatólagosan lassították a szerelvényeket. Az ukáz értelmében az állomásfőnökök órák hosszát vesztegeltették a járatokat a körzetükhöz tartozó rakodóterekben; kézenfekvő volt a pálya foglaltságára hivatkozni.

A szállítmányok hírére a lakosság körében egyre célirányosabban spontán akciók szerveződtek: végig az útvonalon készenlétben álltak az asszonyok. Kezdetben – bátortalanul – kevés ételmelet adogattak fel a kocsikba. A második héttől kezdve azonban a helyszínen főztek, és a hadifoglyok leadogatott bögréibe folyamatosan mérték a levest. Néhányan rendkívül szerencsések voltak: sikerült szót váltaniuk szeretteik valamelyikével, esetleg rokonnal, ismerőssel... Általában igyekeztek sokat kérdezni és nagyon figyelni: kit kell értesíteni, emberéről, apjáról, testvéréről kinek juttassanak hírt? Estére a szerelvények nyomában, szerteszét a vágányokra, a sínközökbe mintha papíreső hullott volna: kavicsok köré gyúrt vagy gondosan összehajtogatott cédulácskák, rengeteg néhány soros üzenet, melyeket a vagonok belsejében állók kérésére préseltek ki azok a foglyok, akiknek sikerült közelebb férközniük a nyílásokhoz...

Marosvásárhelyen az egykori halpiac, pontosabban a néhai vándorárusok szekérkaravánjainak helyére rögtönözték a fogolykonyhát: óriáskondérokban, kalákában főztek az asszonyok, ahogy békeidőben tették, amint lakodalokban szokás. Vegyes zöldségleves maradt mindvégig a menü... Közösen adták össze a hozzávalót, senki adományáról nem készült nyilvántartás – ki-ki lehetősége és kedve szerint adta át részét az ügyeletes szakácsnőknek. Szatyrostól vagy kötényestől; fazékban vagy megpucolva, esetleg feldarabolva, néha épp csak felszínesen leöblítve.

Petri Sándorné született Herold Viktória elsők között iratkozott be a Hadifoglyok és Hozzátartozók Szövetsége (HHSZ) helyi fiókjának tagjai közé. Az öntevékeny szervezet közvetlenül a harcok elültével alakult. Országszerte

egyre többen csatlakoztak akcióihoz, melyek fő célja a foglyok mindennapjainak jobbítása volt. Az önkéntesek bekapcsolódtak az elszakadt családok újraegyesítésének, a kapcsolattartásnak, illetve a folyamatos híradás megkönynyítésének folyamatába; az emlékező jellegű és kegyeleti tevékenységek szervezésébe. Közadakozásból, a gazdasági helyzet majdani jobbítása után emlékművek állíttatását tervezték az elesettek, áldozatok tiszteletére.

Harmadik hete, hogy a fogolyszállítmányok áthaladásának napjain a fiatalasszony a HHSZ szakácsnőjeként ügyködött. Kezdetben anyósára és sógornőire bízta kislányát, de az asszonyok hátára csomózott kicsinyek láttán megértette: a fogságba esett apák kedvéért, a láthatás reményében cipelnek-görnyednek „porontyaikkal” társai. A nagyobbacsok felügyeletét váltásban oldották meg. Többé nem ózdkodott magával vinni Olgicát.

Vikta ma vásárolni jött. Tojást, régi almát keresett... Tétován nézelődött, pedig jó helyismerete volt: gyermekkorában közkedvelt sétáló volt a Főtér, a mostani úttest mindkét oldalán, végig a rózságyások mentén. Slézinger Fannival, Burus Etelkával vasárnap délutánonként szívesen el-elkeveredtek a korzózó családok között. Ismerős volt számukra a tömeg. Veszélytelen kalandjaikra a szülők hallgatólagos engedelmével került sor. Szerettek kirakatnézőben, játékból csellengeni a barátnők... Főleg a Városháza oldalán, a Kultúrpalota közelében... mert a Gulliver bolt legnagyobb vitrinjében hónapokon keresztül, egy barna bársony mackócsalád mellett, lovacsok és ólomkatonák ármádiájának védelmében, a játékdobnak támaszkodott egy egyéni arcú, porcelánfejű játék baba. Értékes kollekciódarab volt... Ahányszor arra járt, meg-megsimogatta a kirakat üvegén keresztül. Azon a vasárnap délután, mikor észrevette, hogy kedvencének nyoma veszett, mintha követ nyelt volna, összeszorult a torka, megfájdult a hasa. „Jaj, eladták!... Jaj, elvitték!...” Kevéssel balesete előtt történt... Emlékszik, száraz szemmel rohant esztelenül, egész hazáig... Gonsenyicza Mária tévedett, nem az ő bosszantása végett vagy szégyenkeltő akarattal tette mostohalánya... Hasztalan szapult a sziszegve Viktóriát, hiába cibálta hosszú, vastag copfjait. Szokásává lett akkorra már elvakultan fenyíteni fogadott leányát... Másnap történt a baj...

Műtét után, ébredéskor, a kórházi ágyból Jakabot, a nevelőapját pillantotta meg elsőként Vikta: az öregedő férfi közelebb lépett hozzá. – Isten hozott! – mondta a kis betegnek meghatódva, mielőtt Sanyika ajándékával, egy piros masnis, dióbéllal teli zacskóval együtt feléje nyújtotta volna azt az áhított kis-asszonybabát...

„Burus Etelka... Fazakas Dénesné lett, postásfeleség... Tavalyig mennyit hangoztatta: az ura itthon teljesíthet szolgálatot!... Ki gondolta volna? Szükség lett az ő emberére is – egy hónapos gyorsképzésben részesült, azzal berukkoltatták. Etel most helyette kézbesít... Milyen nehezen tanult! Nem szerette az iskolát, habár életesze élénk volt...” – emlékezett Viktória. Tegnap egymás keze alá dolgozva együtt főztek a HHSZ-nél. Szótlanul dolgoztak, mint akik félnek emlékezni. Fanni neve – szándékoltan – el sem hangozott közöttük. „Fannus... Vékony csontú, kedves arc... Steigerék éles eszű egyikéje... Drága lélek... Micsoda boldog menyasszony volt!... Szerették egymást a sárpatoki boltossal; az idős férfi tenyerén hordta...”

Lassan egy éve, hogy késő este, szinte titokban betértek hozzájuk, a Gonsenyicza-Petri-portára. Még épen állt akkor páros családi házuk az 5-ös szám alatt... Fanni karján, a pólyában csöpp babája...

Vikta meglepetten szabadkozott:

– Én kellett volna látogatóba menjek hozzátok... Úgy illett volna...

Búcsúzni jöttek, magyarázták váratlan vendégei félénken. Előrebocsátották, keveset maradnak. Úgy is lett. Elmondták, hogy felszólították őket, kizárólag a legszükségesebbeket csomagolják, úgy csatlakozzanak majd a menethez.

– Szerinted mi lehet a leg-legebb, Viktus?... Egy csecsemő számára?! – kérdezte zaklatottan a friss gyermekágyas Fanni. Azonnal a tárgyra tért: gyerekkoruk óta ismerik egymást... Megbízna a Petri családban és főleg Viktóriában, úgy, mint senki másban...

Hallgatag férjének helyeslő bólogatása közepette a sápadt asszony azért könyörgött, hogy gyermekkori barátnője viselje gondját újszülöttjüknek. Vállalja el!... Bármi történne velük... Nyugodt lélekkel hagynák itthon, órá... „Sárika a neve... Ma háromhetes...” – tette hozzá.

– Mit dolgozhatna egy csecsemő?!... – kérdezte még, holott nem várt választ az anya.

Mindnyájan sírtak, csendesen.

– Miért is születél?! – Fanni ezt fegyelmezetten suttogetta a pólya fölött, már indulófélben. Nyüszkölő picinyét magához szorította. Elővigyázatosan csitítgatta, fel ne költse a szomszédokat... Egyáltalán: senki álmát ne zavarják.

Menniük kellett, szekerezni vissza, Sárpatakra. „Hogy gondolhatták...?” – Vikta tehetetlenül rázta, ugyanúgy, mint akkor, a fejét. Ismét felpörgött emlékezetében a vásárhelyi gyűjtőmenet emléke... Csendőrkordon véges-végig a segesvári úton. Helyi bámészkok sorfala között tereltek több száz embert négyes sorokban be a városba, át a központon, ki a meggyesfalvi téglagyárig... Tikkasztó meleg volt. Viktória a vizet még odaadhatta Fanninak, a kenyeret s a mellé csomagolt apróságokat megtiltotta a legközelebbi őrmester. Rákiáltott, gyors egymásutánban állj!-t parancsolt, bár az asszony nem akarta halani; gyorsított, szinte szaladt Kisolgival a hátán, párhuzamosan a menettel. A rend dühödte őre nem tágított, követte őket, sokáig velük egy vonalban lovagolt, míg ki nem fullasztotta kiszemelt célszemélyét. A Steigerék felé hajított kenyeres batyu végül a menetoszlopon belül, de a földre esett. Azon úgyszólván marakodni fognak – gondolhatta elégtétellel a hatalom embere, mérgét mégis Viktória ellen fordította. Nem merészelt az asszony hátára vágni a gyermek miatt, de amikor ifjabb Petriné féloldalt fordult, hogy felbecsülje, pontosan hol tart üldözője, és vajon még mindig követi-e a hatalom szolgája, puskatusát mellének lódította. Szerencsére a fiatal nő vállcsontját érte az ütés. Lepergett róla, de estére sérült válla és felső karja annyira eldagadtak, hogy kórházi ellátásra szorult.

Viktória megszorította Olgica kezét – nem, nem arra tartanak, a piacon nem távolodhat el anyjától... – ismételtette neki sokadszorra, türelmesen, amikor váratlanul megszólította egy erős akcentussal beszélő román parasztaszony:

– *Coniță! / Asszonyka!* – azzal a kezébe nyomott egy tenyérnyi, többszörösen összehajtogatott, kockás füzetlapot.

– *Mata tre's fii fiica lu'Iacob... Așe mi s-o spus / A Jakab lánya vagy, ugye?... Nekem aszonták* – magyarázta készségesen a hibátlan beazonosítás titkát. Tényleg jól tájékozathatták, mert Vikta – bár nem látott jól, férje kézírását azonnal felismerte – asszonyneve szerepelt a papíron. Kérdő tekintet vetett az ismeretlenre:

– *Nu am adus-o eu... Eu-s numa' d'aci, din Band / Nem én hoztam... Én idevalósi vagyok, bándi* – szabadkozott. – *Cumnată-mea-i moldoveancă, dar slujește la Sibiu... Ea o primit-o... nu știa nici ea exact, de la cine... șapoi mi-o trimis-o prin cineva... Am fost la adresă, la matale, ș-am văzut, nu mai ai casă... sâraca de tine... Vezi că-s multe nume, n'ăuntru... Ocupă-te matale de cele ce trebuie*

spuse familiilor, că noi nu-nțelegem ce scrie / A sógornőm moldvai, de Szebenben szolgál... Úgy kapta valakitől... Asse' tudta, pontosan ki nyomta kezébe... továbbküldte, nekem... Házhoz vittem, a címre, amit ír, s akko' láttam, nincs má' házad... Szegény fejed... A levélben sok a név... Mondd majd meg, amit kell, a családoknak, mer' mi nem értyük...

Búcsúzkodva hagyakozott:

– Să deie Dumnezeu ca omu'tău să ți se-ntoarcă cu bine... Și frumușica asta să-ți crească mare-n, sănătate și pace. / Adja Isten, hogy embered épségben visszatérjen hozzád. S ez a szépecske nagyra nőjjön, egészségben és békében – vette serényen Viktára és a szoknyájába kapaszkodó Olgira a hagyományos, áldó kereszteteket. Kettejük között a pici lány – ahogy szokott – szünet nélkül mondikált, nekik és minden járókelőnek... „Apánkat a Regátban még mindig név szerint ismerik?...” – gondolta a fiatalasszony. Legszívesebben kisimította és azonnal olvasta volna az üzenetet, de érezte, ahogy örömének könnyei elfátyolozzák előle a világot. Leülnie nem volt hova... Se víz, se levegő, sehol... Menni... Menni viszont maradt ereje... Meg-megállt, hogy körülnézzen, mintha attól tartana, figyelik. Félt, nehogy Gonsenyicza után kutakodjanak; ha őt most figyelnék, általa leleplezhetik az apját!... Mire tudatosodott benne, mennyire túloz óvatosságával, már a Gecse utca sarkánál járt.

Hazafelé sietette az öröm, de megtorpant a Teleki Mihály úton, a 166. szám előtt. Mégsem folytatta a Tulipánközig. Szaladt fel Petriék lejtős udvarán, karjánál fogva magasba emelte, repítette a hangosan kacagó Olgit a lépcsőkön.

– Alex lebt!... Er lebt! Er lebt!...

Tudta jól: stresszhelyzetben nehezen artikulál, de hogy ujjongása németül bukjék ki belőle! Csodálkozott saját magán. Anyósa szótlanul ránézett, tekintete elsötétedett, de nem mozdult... Többre várt, folytatásra. Ilonka végre elérte a helyzetet, anyja helyett ő torkolta le sógornőjét:

– Milyen nyelven karattyzol, te Vikta?!... Elfelejtetted, hol élsz?!... Nagy nehezen megértettük, hogy Sanyitól kaptál hírt!... Na, de így tudatni ezt anyánkkal!... Eszedbe sem jutott, vajon mi lehet Jancsival?... Róla miért nincs hír?!...

A fiatalasszony másnap reggeltől ebéd utánig azért vitatkozott anyósával és a Petri nővérekkel, hogy elérje: nem hagyja rájuk, hanem felbatyuzza és magával viszi Olgikáját Koronkába. Bissinger grófnőhöz igyekezett. Keményen kitartott, makacosságával mindannyiukat – magát is beleértve – megrikatta. Induláskor még mindig a nyakában csuklott-hüppögött kislánya: „szeeegééeny déééiiii..., jaj, szegééény, ihiiitthon maraad!...” Tehetetlenségében vakkantásszerűre sikeredett Viktória tiltakozásának utolsó megnyilvánulása. Ráadásul a kapuból határozottan vissza kellett zavarnia a készségesen ajánlkozó, csaknem eszelősen ragaszkodó Jucit is. Biztonsági okokra hivatkozva sógornője a sarkában loholt, összetette kezét, sírva könyörgött, engedje meg, hogy velük tarthasson... Igaza lehetett, de Viktának a feltűrázott hangulatban nem maradt ereje érvelni, csak kiabálni: elég a sokból, ne tragédiázzanak! Meglátják, jóval a kijárási tilalom előtt, épségben visszatér majd a gyermekkel! Punktum.

Kapucsattanás.

Négyszemközt akart beszélni az öreg méltósággal. Sanyi híradása és kérése kapcsán, a plojesti útra vonatkozóan tulajdonképpen nem lett volna rejtegetnivalója Petriék előtt, csakhogy mostohaapja és fogadott bátyja felől is szeretett volna diszkréten érdeklődni, illetve ami a legfontosabb... Jövedelemforrás után kutatott, munkát keresett. Többet, mást, mint újdonsült önkéntessége. Ismét teljesen önálló egzisztenciát szeretett volna, minél hamarabb. Életvitelük kényszerű szimbiózisa ellen nem lehetett kifogása, mégis úgy érezte, a helyzetből adódó, rá nézve kötelező visszafogottságért, a mindennapos

önfegyelmzésért méltánytalan felárat fizet: anyai tekintélye minduntalan csorbul. Férje családja ellen nem lehetett kifogása, hiszen befogadták, és mégis: nőtagjai, várható módon, vitás helyzetekben összezárnak. Lényegében kiveszik kezéből Olgika nevelését. Nincs apelláta – még neki állna feljebb? Kinek képzeli magát?! „Idegenbe szakadt, eszelős faj különce!”

A vámház előtt elhaladva érezte, gyermeke mozgolódik-forgolódik a hátán, majd lábacskaikat megmerevítve kissé felemelkedik ültéből. Körülnézhetett; kit-mit láthat vajon? Kettős őrség teljesített szolgálatot, románok és vörösök álltak az ideiglenes hídfőnél. Burduşan hadnagy alakja kimagaslott közülük. Tisztelgett. Neki integetett talán Olgica? „Látott távozni... Nem árt, ha baj ér, legalább tudja, merre keressenek... nyomra vezethet...” – gondolta futólag az asszony.

Bissinger Natália régóta szorgalmazott elképzelése, hogy nemzetközi testvérszervezetének teljes jogú tagjává váljon a Magyar Vöröskereszt, 1941-ben valósulhatott meg. A grófnő aktív tagja volt a grémiumnak, a háború kitörése után rengeteget terepezett. Kiküldetése révén tulajdonképpen nagy horderejű, háttér-politikai jellegű intézkedések mozgatója volt. Fontos döntésekben diplomáciai koordinációs tevékenységet folytatott diszkrétan. Belátása szerint határozta és szervezte meg, olykor bővíthette is a magyar egység hazai tevékenységi területeit. A személyzet toborzásában teljesen szabad kezet kapott. Idehaza férje irányította a birtokaikat; az első világháború után zömében épp általuk alapított, helyi érdekeltségű kisüzemek és szociális segélyszervezetek élén kizárólag az együtt kiválasztott kedvezményezettek tevékenykedtek. Holdudvaruk pontos tájékoztatásának köszönhetően Bissinger Natália, hogy bár keveset tartózkodott Erdélyben, különösen Marosvásárhelyen, a maga módján mégis jelen lehetett a város életében, hiszen szinte minden apró történésről tudott. Kiváló munkakapcsolatai voltak, melyek – például Gonsenyicza Jakabbal – a távolság ellenére sem szenvedtek soha csorbát, pedig a mindentudó mester élete sem volt egyszerű. Viktória balesete nyomán, a húszas évek elején Kolozsvárra szerződött, mert fontosabbnak tartotta a látássérültek speciális intézetében tanuló lányának képzését felügyelni a kincses városban, mint saját, boldogtalanságba torkolt házasságának megmentésével próbálkozni a kisebb lélekszámú, általa egyébként kedvelt, habár túlságosan nyugodt „flekkenfészekben”. Hazatelepedésük óta zavartalanul folytatódott együttműködése Bissingerékkel. A fiatalasszony jól emlékezett, 1941-től kezdve látványosan felpörgött mostohaapja és a grófnő munkájának mennyisége és ritmusa. Természetes volt, hogy a hadüzenet után gyakorlatilag állandó jelleggel együtt utaztak, minden útjára elkísérte Bissinger grófnőt az öregedő Gonsenyicza: nemcsak testőre volt, hanem tapasztalt katonája, aki védencének és munkaadójának nyelv- és helyismeretét, logisztikai készségét és szervezői rátermettségét igen jól kiegészítette. Viktória számtalan esetben felügyelt otthonukban, még az ikerházban Jakab és megbízója rögtönzött megbeszéléseinek bizonyos töredékeire. Ezek kontextusából könnyen megértette, hogy mostohaapjái a Magyar Vöröskereszt önálló osztályainak létrehozásán dolgoztak akkoriban. A megalakulás modusát vitatták, a szervezés részleteit pontosították. Azon gondolkodtak, hogy lehetne hatékonyabbá tenni a százezernél több lengyel menekültnek – más alkalmakkor francia, belga, sőt olasz üldözötteknek – nyújtott segítségadást. Képviselőket emlegettek... Varsó, Lemberg... Nyilvánvaló volt a fiatal nő számára, hogy a háborúval meghatározódott a civil áldozatok száma, de akkoriban a tények valósága távol állt még tőle és férjétől... Sanyi például – mint tartalékos hadköteles – átképzős volt... Mégsem tűnt fel, hogy... Utólag belegondolva:

minden Bissinger–Gonsenyicza-megbeszélésre Albert szolgálati ideje alatt került sor... „Engem sem vontak be... Vajon a gyermek miatt kíméltek? Sanyi pedig annyira ügyes fennforgó!... Bokor miatt tarthatták távol? Holott Lajos kommunista kirohanásai most éppenséggel kiváló fedezetet nyújthattak volna nekik... Az én uram esetenként túl látványos lelkesedése miatt féltette ügyüket apám?”

A szobalány a nappaliba vezette Viktát. Olgica lába alig ért földet, máris belépett a grófnő. Mosolyogva fogadta, meg is ölelte őket.

– Hogy vagytok, miben segíthetek? – Bissinger Natália helytel kínálta látogatóit. „Láthatott közeledni az országúton?... Nagyon elfoglalt, ha azonnal a tárgyra tér... Miharabb végezzünk...”

Kérdés nélkül, mint aki betéve tudja vendégeinek szokásait, forró csokoládét és fűszeres, cukormázos figurinókat, aprósüteményt hozatott vendégeinek. Mintha mindent előre kikészítették volna vele, feltűnően hamar szolgált fel a szobalány. Olgica valaminek hirtelen annyira megörült, hogy játékból nekirontott, csaknem feldöntötte a szívélyes háziasszonyt, aki szerencsére nem vesztette el egyensúlyát. Vette a lapot, térdére ültette az élénk apróságot. Megigazította copfjait, levette kabátkáját. Együtt hajolt le vele, hogy a társalgóasztal alsó polcáról papírt és színes ceruzát varázsoljon vendégecskéjének. Mindezt szándékoltan nagy ívű mozdulatokkal tette.

– Bohóckodsz, ugye? – kapcsolódott a társalgásba a cserfes kislány. Érdeklődésén Bissingerné elnevette magát.

– Persze – válaszolta mosolyogva a gyerekeknek, de az anyához, aki ezalatt elővette, és kisimítva olvasásra nyújtotta feléje férje híradását, már németül szólt. Hangján érződött, a levélre figyel, mialatt kedvesen biztatta, fogyasszának nyugodtan, és gondoskodjék Olgicáról is.

[Összehajtogatott, kézzel írott füzetlap]

Petri Sándorné
Tulipán utca 5.
Koronkai vám mellett

Drága Kicsi Feleségem és Olgicám!
945. II. 22-én

Még életben vagyok, hála Istennek. Orosz fogságban, Plojesten vagyunk. Én már küldtem néked négy levelet, kézből – nem tudom, megkaptad-e vagy sem. Ezt a mostanit vajon megkapod-e? Ha igen, Édes Viki, nagyon kérek, jelentkezz minél hamarabb: nagyon aggódom értetek. Mindent írd meg: mi történt otthon, és mi maradt meg? Hogy vannak Édesanyámék? Nincs-e valami bajuk? De nagyon sokat írd! főleg a drága Kicsi Bogárról – minden éjjel otthon vagyok álmomban... Sokszor rossz álmot látok felőletek... El nem tudom képzelni, hogy éltek. Mégis miből tudjátok fenntartani magatokat? Mi van Albertékkal? Hova mentek a menekülésből? Jakab írt levelet és két lapot is, de én már nem tudtam írni nekik, mert hat hétre rá kaptam meg küldeményeit; akkor már Kalocsa el volt foglalva, és postánk sem volt többé. Minden tönkrement.

Édes Viki, és mi van Jancsival? Mert én semmit sem tudok róla. Szeptember 5-én írtam neki, de visszajött a levél. A tieitekkel együtt 14 levél jött vissza, nem közvetítette őket a posta. December 21-én fogtak el Guszonán. Utána Tiszafüred mellett voltunk egy fogolytáborban. Január 24-én onnan elhoztak Plojestre, és most itt vagyunk, jövőnk az olajgyárba lapátolni. Minden megjár, csak volna jobb a koszt – sós meleg víz, bár végül az is jó. Mindent megszoktam.

KELEMEN KÁTA, Foltos zászló, 1986

KELEMEN KÁTA, Piros zászló, 1986

Igaz, a gyárban adnak minden nap ebédet, és így ettelik... Szintén nagyon böjtös, de megteszi. Drága kicsi Viki, Olgicám, vigyázatok magatokra, amennyire lehet. Én is vigyázok magamra. Édes Viki, itt írom meg, hogy lehetne levelet meg egy kis dohányt küldeni. Sokan vagyunk vásárhelyiek, leírom a nevüket és a címüket, akinek tudom, keresd fel családjaikat, és kérlek, beszéljétek meg, hogy közösen fizetnétek a vonatot, és valaki férfi vagy nő, aki tud románul, utazna ide. Mikor megyünk a gyárba dolgozni, akkor átadhatná. A bulvárdon megyünk végig az állomásig. Semmit se kérek, csak egy nagy levelet, és egy kicsi dohányt, nem baj, ha szűzdohány; amilyen van, csak legyen megvágva, mert nincs bicska egy fogolynak se, mind elszedték. Épp a csupasz bőrünk van még, amit elvehetnének. Írom a névsort: Agusztin Volman Hugó – Katona József u. 19 | Halász asztalos mester – Szücs Mariék körül | Boros Márton – Kisfaludi u. 12 | Sándor János – iskola háta mögött | Csáth Károly – Gecse u. 12 (vagy nem tudom biztosan, de a Borcsa-féle ház) | Pataki borbély | Kertész Albert – Koronkai út | Gáspár Lajos – Székelyvaja, az édesanyját, Zágoni Saroltát értesítsd | Palkó József – Álmos u. 15.

Drága Viki, többet nem írok, csókollak sokszor, édesanyámat és testvéreimet is, üdvözlöm az ismerősöket. Sok-sok csókot küldök még mindkettőtöknek, édes tata,

Sanyi

– Tényleg: „mégis miből tudjátok fenntartani magatokat?” – kérdezte felpillantva a grófnő.

Viktória mély lélegzetet vett.

– Miután Sanyi bevonult, hiszen tudja méltóságod... apám egyre kevesebbet tartózkodott itthon... – Bissingerné bólogatott. – Rendkívüli év az idei... a véletlenül... Vagy inkább a szerencsénken múltott?... Nemrég gyermekestől mentettek ki a *malenkij robotból*...

– ...

– Hihetetlen?... Bokor vagy Burduşan? Rejtély számomra, vajon a kommunista fennforgónak vagy a román csendőrnek köszönhetem szabadulásunkat... Lehet, nem is fontos tudni?... Tény, hogy valaki sikeres közbenjárása folytán maradhattunk itthon. Félsznek elég volt egyetlen téglagyári nap... Nem mernék most bevállalni egy plojesti utat... Amúgy is „késésben vagyunk” kenyérkeresetünk ügyében...

– ...?

– Amint a hó eltakarodik, Olgival rendszerint falun vészelünk át néhány hónapot. Nem leányálom, nem nyaralás – magyarázta –, de megoldja gondjaink nagy részét, darabig biztos a megélhetésünk. Varrok... Vagy besegítek a háztartásvitelbe... Mikor mi szükséges... Igény szerint, és amelyik portán alkalom adódik rá... Ha kell, napszámot vállalok... Kosztunk és lakhatásunk, plusz a mosás költsége fölött, ami Szentistván napjáig összegyűl, legkésőbb eltevéskor, készséges gazdák a piacra jövet leszállítják nekünk... Egyúttal haza is hoznak bennünket... Rendszerint a nyomati papné segít... Közvetít...

– Teljes a családotok, Viktus, ez sorsotok legnagyobb ajándéka – válaszolta áthajolva Olgica feje fölött Bissingerné. Visszanyújtotta az összehajtogatott füzetlapot. Mintha nem értené szavát, a fiatalasszony mozdulatlanul figyelt.

– Igen-igen, apád is – erősítette meg a grófnő –, bár ő érthető módon még messzibbre kényszerült, mint a veje.... Tudod az okát, ugye?

Látszott rajta: habozik, vajon részletezzen-e.

– Gonsenyicza Jakabnak kulcsszerepe volt '941-ben a lengyel menekültek ügyében... És nem csak... Bevallom, részben az én hibámból... Túlságosan exponálódott a mester... Ezért kellett háttérbe húzódnia... Haza akart jönni, de

elképzelése meghiúsult: óvatosságra intették... – Elhallgatott, mintha mérlegelte volna, pontosan mit és még mennyit mondhat. – Hiányzik nekem..., so-kunknak... apud munkája... A májusi bevagonírozásokat biztosan nem úszta volna meg... Mert beigazolódott... Szóval, jobb így... Szabad ember. Nem kell aggódj érte... Saját érdekében inkognitóban marad, de nem szenved semmi-ben hiányt. Egészen más jellegű, nem vitális nehézségekkel szembesül... Bántja például, hogy nem állhat melletted... Hiányolja az unokáját... Pillanatnyilag ennél többet nem kellene tudjál róla. Neked sem lehet könnyű.

– Albertékkel együtt vannak?

– Nincs hír a bátyádról, sem a menyasszony családjáról... – válaszolta a grófnő. A leülepedett csendet gyorsan közvetlen, személyes jellegű kérdéssel törte meg:

– Und du...? Meséj tovább, magatokról...

– ...

A fiatalasszony szeme megtelt könnyel.

Bissingerné elértette, azonnal váltott:

– Térjünk vissza a Sanyiék dolgára!...

Hazafelé menet, bár alkonyodott, Viktória betért az anyósáékhoz, hogy megnyugtassa őket: Bissinger Natália vállalta, hogy kocsival még holnap személyesen felkeresi a levélben felsoroltak hozzátartozóit. Levizítal mindenkit, holnaputánra pedig a Sorház utcai irodájukba hívja megbeszélésre az asszonyokat. A szalonnát viszont nem tartja jó ötletnek – férfiesz, férfilogika!... Ha át is vehetnék útban az állomás felé, ahogy Sanyi rendelkezik, a foglyok szervezete nagyon legyengülhetett – hónapok óta silány kosztot tengődnek. Ki tudhatja, képesek lennének-e megemésztetni? Hol tárolnák? Közülük ki kezelné a rudakat? Hogy osztoznának meg rajta? A grófnő szerint pénzt kellene összepótolniuk a családoknak, ő abból lisztet kellene vigyen magával, vagy majd a helyszínen vásároljon. Legjobb lenne süttetni a kenyereket, sokat... Sonkakonzervet egyébként a Vöröskereszt révén talán még tud szerezni.... Bissingerné véleménye, hogy ideiglenes állapot a mostani, mely sajnos még évekig eltarthat, ugyanis nincs megbízható nyilvántartás a foglyokról. Plojesten – mint Foksányban – a románok tranzitáborokat működtetnek, a vasúti csomópont okán... Senki nem tudhat bizonyosat... – állítja biztos forrásokra hivatkozva. Becslése szerint több ezren lehetnek a honvédeken kívül a szovjetek által bizonyára a tervszámok végett begyűjtött szerencsétlenek... Sőt, politikai foglyokat is várakoztathatnak... Úgy gondolja, legjobb lenne, ha üres könyvelési köteteket vinne magával a helyszínre. Ha a kaotikus román adminisztráció valamennyire figyelembe veszi a genfi egyezmény előírásait, meg kellene engedjék, hogy tájékozódjék... Jegyzékbe venné, akit csak lehet, magyarokat, németeket, szászokat, örményeket...

– Mit intéztél? Végül velünk tart az öregasszony? – furdalta a kíváncsiság Jucit. Viktória kelleetlenül szakította félbe a máskor fegyelmezett, hallgatag sógornőt.

– Honnan szeded a többes számot?!... És hova készülsz? Szó sem lehet, nem is volt arról, hogy mi Plojestre menjünk!

Vikta a legcsekélyebb változtatás nélkül adta tovább a grófnő érveit. Örült, hogy nem rá hárul a családi elképzelések korrekciójának ódiuma. Kettejük beszélgetéséből az ő személyére vonatkozó részt hallgatta el csupán... Nem számolt be anyósának és sógornőinek arról sem, hogy Bissinger Natália – nem mondta ki, de éreztette vele – sajnos maga se tudhatja, néhai statusával meddig juthat, és Plojesten mit sikerül ténylegesen elérnie. Káoszra számít, ami – ha a románok fennhatósága kizárólagos a tábor felett – örvendetes

KELEMEN KATA, Ágrólszakadt, 1994

KELEMEN KATA, Hosszú tél, 1996

engedményeket eredményezhet. A német megszállás óta ugyanis megváltozott a Vöröskereszt magyar egységének működése. Az idős asszony első között emelt nyilvánosan szót az alapelvek semmibevétele ellen. Kikezdték érte, de nem sikerült megfélemlíteni, nem mondott le. Erre kitüntették. Utóbb újsághírből tudta meg, hogy súlyos egészségügyi problémákkal küzd, melyek miatt azonnali hatállyal visszavonulni kényszerül.

„– Természetesen tagja maradtam a nemzetközi grémiumnak – megtapasztaltam, hogy »idegen kalappal« esélyesebb kilincselni. Terepen a románok – főleg, mert a körülmények arrafelé még nyomorúságosabbak – nem fognak keménykedni. Elképzelhetőnek tartom, hogy kis anyagi ráfordítással – magyarán: kenőpénzzel – csodát tehetek...”

Vikta látogatása nyomán, ígéretéhez híven Bissinger grófnő azonnal intézkedett. Élt grémiumtagságának előnyével: hitelesen ráirányította a romániai elosztó- és gyűjtőtáborokban uralkodó állapotokra több, a szövetségesek holdudvarában tevékenykedő fontos humanitárius szervezet figyelmét. Mozdósította régi kapcsolatrendszerét, és sikerült elérnie, hogy még a békekötés előtt helyszínelhessenek a román táborokban, ráadásul őt nevezzék ki a Nemzetközi Vöröskereszt 1945-ös, rendkívüli küldöttségének élére. Indulásukra három hét alatt sor kerülhetett. A késedelmet az általánosodott nincstelenség okozta: az ellátmány oroszlánrészét hiába állták a Bissinger házaspár, illetve baráti mecénásköreik, a közösségi rész nehezen gyűlt össze. Petriék például az átlagos hozzájárulás bő kétszeresét fizették a közösbe, mert reménykedtek, hogy mindkét fivér ugyanott raboskodik. Rekordidőnek számított, hogy Sanyi híradásától számítva egy hónapon belül, még húsvét előtt bejuthatott a küldöttség a táborokba. Vikta azonban örökkévalóságnak érezte a várakozást: Plojestről előbb Foksányba utaznak a vöröskeresztesek, utána jelentéstételre Genfben... Leghamarabb pünkösdre érhet vissza Vásárhelyre a grófnő. Anyósa és sógornőinek tudta nélkül valahonnan gumicsizmát és bundás mellényt, vágott dohányt, sőt korallköves brassáért cserébe mégiscsak szerzett két kisebb tábla szalonnát Sanyinak. A grófnő szkepticizmusa, hogy mindezt elkobozhatják férjétől, sem tántoríthatta el meggyőződésétől, hogy ezzel megkönnyíti embere sorsát...

– Nekem fontos – mentegetőzött. – Hátha meggyógyulok... Ne ébredjek többé verejtékezve... Álomban Sanyi reszket mellettem a hidegtől, annyira fázik... Én izzadok, csurom víz vagyok... És semmit nem tehetek érte...

Viktória számításai szerint közvetlenül a Vöröskereszt küldöttségének helyszínre érkezése előtt írhatta Sanyi azt a második, velősebb üzenetet, melyben megerősíti: jól van és egészséges. Ezúttal – érezni – nem a cenzúra diktálja tömondait, hanem egy kiéheztetett, túldolgoztatott fogoly kéri családjá segítségét... Kesereg... Nyomasztja a hírzárlat... Nehezményezi, hogy öt levele közül egyre sem kapott otthonról választ... Nem tudhatja, hogy Csutak Pistáról tett megjegyzésével mekkora örömet szerzett az ismerős családnak. Csutak Marika a hírre elájult: „visszakapta” emberét, akit újabb ismeretlen helyre toloncoltak!... Viszont... Ha, mint Sanyi írja, a régebbi foglyokat ismeretlen helyre vitték... Vikta megértette: emberére ugyanaz a veszély leselkedik: szovjet igényre bármikor továbbküldhetik az elosztótáborból...

Miközben folyton a Jancsi fiáért imádkozó anyósát kellett vigasztalnia, nagyon szerette volna elhinni saját érveit: „Éheznek mindannyian. Többedmagának kérte a szalonnát Sanyink... Érti, anyus? Nincs egyedül... Ez... Jó jel! Jó jel!... Bissingerék nemsokára visszaérnek... Hírt hoznak; újabb levelet kapunk! Addig csak kibírjuk!”

[Összehajtogatott, kézzel írott füzetlap]

Drága Viki és Kicsi Olgicám!

945. II. 25.

Jól vagyok és egészséges. Az ötödik levelet írom néktek, és ti még nem írtatok. Plojesten vagyok fogságban. Itt volt Csutak Pista is, de a régieket elvitték, és ő is elment a városból. Hová vitték? Nem tudom. Légy szíves, írd, és küldjete valakivel „fel” közösen egy kis dohányt meg szalonnát. Úgy két-három kilós lehet – az úton nagy futásban tudjuk bekapni, mikor megyünk dolgozni. Írd sokat!

Csókkollak sok szeretettel mindnyájatokat:

Sanyi

Kora délután temették Bokor Lajost a vöröskatonák újonnan megnyitott, vásárhelyi sírkertjébe. Pogány módra, pap nélkül, percek alatt búcsúztatta el a kommunista tótumfaktumot az az ismeretlen szovjet hadnagy, akit a vegyes városparancsnokság helyettes megbízottjának vélt a csekély gyászoló gyülekezet. Biztosat nem tudott senki, nem is mert kérdezni. Részvétet nyilvánítani sem. Gyászjelentésre nem volt szükség: tudta a környék, mi történt. Sűrű fátyla alatt a felismerhetetlen női alak, aki a nyersfából sebtében készített koporsó mellett oly nehezen állt a lábán, mindvégig néma maradt. Kitalálták, az özvegy lehetett, a különleges szépségű Piroska, hiszen körülötte rajzoltak a Malom utcai, illetve a Csillagközi sokszobás házak lakói. A sógornők könnyen beazonosították a kisasszonykákat, akik közül – éppen Bokorné közbenjárására – többen velük varrattak.

Özvegy Petriné Monus Ilonának nem tetszett, hogy menyé és kisebbik leánya elmerészkednek „oda”.

– Zavaros eset, mi keresnivalójuk van egy ilyen alak temetésén?!

Vikta azonban leszögezte: nem nyugodhatna, ha nem lennének ott, mikor elhantolják Bokor Lajost. Tartozik talán neki... Lehet, hogy ő küldette haza gyermekestől a téglagyárból?...

A sógornők végül maguk képviselték a családot – a nagymama lázas unokájára vigyázott, Ilonka pedig olyan otromba megvetéssel kommentálta a vámháznál történeteket, hogy övéi nyersen elhallgattatták, és eldöntötték: mindenáron otthon tartják. Rá is zárták a kaput.

Tegnapelőtt a rádiós hír nyomán a háború végét ünnepelték. Estére Bokor Lajos ötven főre ünnepi vacsorát rendelt a főtéri Maros vendéglő mesterszakácsától. Hozzávalót a parancsnokság szolgáltatott: a környékbeli falvakban újra erőszakosan rekviráltattak. Késő estig a Városházán folyt a dorbézolás: szovjet és román tisztek, a szerencsésen itthon ragadt hivatalnokok... Miután elfogyott az italuk, pótlás végett átmentek a régi vámházhoz. Habzásig hajszolták lovaikat... Bokor lelkében túlcsoordult a boldogság: béke lesz, ráadásul kommunizmus! Végre igaz korszak következik, amelyben minden közös lesz... Mindenki egyenlő! Lám-lám, mennyire becsülik őt a vörösök... Elégedettségben hirtelen eszébe jutott imádott asszonya: egyedül ücsörög szegényke odahaza – gondolta elérzékenyülten. Elszalasztotta érte valamelyik altisztet. Piroska... Persze hogy jött azonnal... Frissen sült kenyérral a hóna alatt, kis demizsonban az ura kedvencével, maguk főzte szilvóriummal...

Hajnali kettő körül kezdődött az ordibálás. Rövidesen hangzavarba csapott át... Verekedés tört ki... Sikítás... Magyarul és románul kért segítséget, ordított-könyörgött egy asszonyi hang... Bent lövöldöztek... Aztán csend... Kintről,

az udvarról hallatszottak tompa sikolyok, puffanások... Lefogták, száját be-
 tapaszthatták... Bokor hangja messzire elhallatszott – magyarul szedte le az
 egeket, oroszul, románul fenyegetett. Kalacsnyikov-akkord. Elhallgatott...
 Vagy mégsem... Hörgés... Újabb sikolyok... Részeg röhejek... Kurjantások... Aki
 lőtt, duplázott. Szünet. Majd rászánta tölténytárának teljes tartalmát. Gasz-
 pagyin!... Stooo!... – kiáltások. Szitkok... Dulakodásféle... aztán csend... Csoport-
 osan, szállingózva... ki ahogy tehetette... lopózkodva vagy ész nélkül rohanva,
 mindenki távozott a helyszínről... Eltűntek a mulatozók, pedig sokan voltak...
 Nyomukban tántorgott, mintha követné őket, és zokogva segítségért kiáltozott
 Bokorné. Hangja el-elcsuklott... Erőt gyűjtött... Csak meg akarja egyszer halla-
 ni valaki... Többször visszavánszorgott az épületbe, utána megint ki az utcára.
 Ordítva regélte az éjszakába a történetek egy részét, hogy átlőtték Lajos mind-
 két combját, karját... Tudatta azt is, hogy kendőjével elkötötte emberének az
 ütőerét... Jaj!... Csupa vér a teste... Jaaaj!... De életben vaaan!... É!!... Embe-
 rek... Segítsenek!... Fröcsköl a drága véreee!...

Bokor Lajos reggelre elvérzett. Holttestét és asszonyát még a délelőtt fo-
 lyamán elszállította a Városháza a beszerzési szekérrel, amit valakik a fris-
 sen nyitott szovjet katonák temetőjéhez irányítottak.

Gyakori lett a tömeges erőszak a környéken. Vikta számolt és mérlegelt...
 A hallottak alapján döntött: a városban maradt, nem vállalkozott szokásos
 pénzkereső kiszállására. Túl sok nyugtalanító hír szállingózott. Majd ellesz-
 nek valahogy, minek provokálnák a sorsot?! – helyeselt özvegy Petriné is a
 menyének. Megnyugtatóan ismételtette: elég neki a fiaiért aggódni.

Olgica születésnapjára készülődtek – jóformán semmiből elfogadható ízű
 tortát kellett remekelniük –, amikor Bissinger grófnő kétkerekű kocsija megállt
 a Malinovszki marsall út 166. szám kapujában. Elmesélte, hogy küldöttségük
 közbenjárására Vrancea tartomány prefektusa nehezen, de végül mégiscsak
 beleegyezett, hogy virágvasárnap délelőttjén áldásra, imára felsorakoztat-
 hassák a foglyokat a tábor területén, és – tekintettel vallásuk különbözőségé-
 re – a papi hivatásukat felvállaló rabtársaik ökumenikus szertartást celebrál-
 hassanak köreikben. Mindazonáltal a frissen sült potentátum kikötötte: az
 „ünnepe” miatt a megfigyelők missziója nem lépheti át az előzetesen engedé-
 lyezett időkeretet. Soha nem hallott protokollra hivatkozva szigorúan három
 napot engedélyezett a román állami hatóságok nevében a grófnőből, egy bel-
 ga báróból és egy svéd ápolónőből álló küldöttség számára. Ez alatt kellett
 számba venniük valamennyi táborlakót – németeket, magyarokat és szászok-
 at –, a hadifoglyokat, illetve a létszám-kiegészítés végett *malenkij robotra*
 összefogdosott és rabszolgaságba kényszerített civileket is.

– Hatkötetnyi adatot regisztráltunk; csaknem ezer emberrel sikerült be-
 szélnünk. Rengeteg közöttük az erdélyi... Nagy részük abban reménykedik,
 mivel beszéli a helyiek nyelvét is, és az új országhatárok véglegesítése idő
 kérdése csupán... Mert valószínű, hogy Erdély nagy része megint Romániához
 fog tartozni... Akkor viszont... Amennyiben az új román állam a saját érdekét
 felismerve valóban ésszerű és költségtakarékos megoldásra törekedne... Azt
 remélik, többek között Sanyi is – magyarázta készségesen Viktóriának Bissin-
 gerné –, hogy ők esetleg helyben maradhatnak... A genfi egyezmény értel-
 mében... Én is úgy vélem, talán megúsztatná a vörösök fogságát, az ijesztően
 távoli Keletet: Plojest mégsem Szibéria! Erdély, vagyis a haza alig egynapnyi
 vonatútra van csupán – és mégis milyen messze!...

Azzal átnyújtotta Viktóriának a várva várt küldeményt. Ugyancsak tenyérnyi
 kockákra hajtogatott levél volt. Ismerős lehetett a grófnő számára az üzenet tar-
 talma, vagy rengeteg látogatni-, illetve intéznivalója maradt a környéken, az érin-
 tett családok körében? Mert sietősen búcsúzkodni kezdett, és azonnal eltávozott.

[Összehajtogatott, kézzel írott füzetlap]
[Hátlapján címzés]

Petri Sándorné
Tulipán utca 5.
Koronkai Várház közelében
Marosvásárhely

Drága Kicsi Viki, Olgicám, Édesanyám és Testvéreim!
1945. III. 25. Virágvasárnap

E pár sort írom még nektek Plojestről, mert azt gondolom, hogy Oroszországba visznek; már készítene az útra. Eddig még reménykedtem, hogy kapok tőletek valami értesítést, de úgy látszik, mindennek vége. Hat levelet írtam eddig, és semmit nem kaptam tőletek. Nagyon kérlek titeket, vigyázzatok magatokra. Én már lemondtam a szabad életről. Talán sose érem meg, hogy hazamenjek. Olgira nagyon vigyázzatok, és mindenre. Lehet, hogy majd a jó Isten hazasegít. Nem fáj semmi annyira... Szívesen megyek a halálba is, csak kaptam volna tőletek valami értesítést. Körülbelül április elsejéig elvisznek. Ha itt találunk maradni, akkor megint írok. Ha nem, meg fogja írni nektek Kocsis János, akinek a címére írhatok levelet. Többet nem írok, nincs rá idő.

*Sokszor csókollak mindnyájatokat, különösen titeket, két kicsi bogaram.
Üdvözlöm az ismerősöket is.
Szerbusz, drága kicsi feleségem és Olgicám*

